

JURISPRUDENCE

SUPERVISION (CONTROL) IN THE FIELD OF INTELLECTUAL PROPERTY: EXPERIENCE OF SOME FOREIGN COUNTRIES

Kirin R.,

*Doctor of Law, Associate Professor,
chief forensic expert of Dnipropetrovsk Research Forensic
Centre of Ministry of Internal Affairs of Ukraine, (Dnipro, Ukraine)*

Petrenko V.,

*Doctor of Engineering, Professor,
Head of the Department of Intellectual Property and Management projects of the
Ukrainian State University of Science and Technologies (Dnipro, Ukraine)*

Khomenko V.

*Candidate of Engineering, Associate Professor,
Associate Professor of the Oil and Gas Engineering and Drilling
Department of the Dnipro University of Technology, (Dnipro, Ukraine)*

НАГЛЯД (КОНТРОЛЬ) У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ: ДОСВІД ОКРЕМИХ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Кірін Р.

*доктор юридичних наук, доцент, головний судовий експерт
Дніпропетровського НДЕКЦ МВС (м. Дніпро, Україна)*

Петренко В.

*доктор технічних наук, професор,
завідувач кафедри інтелектуальної власності та управління
проєктами Українського державного університету
науки і технологій (м. Дніпро, Україна)*

Хоменко В.

*кандидат технічних наук, доцент, доцент кафедри
нафтогазової інженерії та буріння Національного технічного
університету «Дніпровська політехніка» (м. Дніпро, Україна)*

<https://doi.org/10.5281/zenodo.8139535>

Abstract

The author examines the peculiarities of regulation of control and supervision of IP relations in such foreign countries as the USA, Serbia, Croatia, Philippines, Czech Republic, Mongolia and Bangladesh. The author identifies the elements of experience which are potentially attractive for Ukraine and which should be taken into account in the process of reforming the institutional and legal framework of the IP sphere.

Анотація

Розглянуто особливості регулювання контрольно-наглядових IP-відносин в таких зарубіжних країнах як США, Сербія, Хорватія, Філіппіни, Чехія, Монголія, Бангладеш. Виокремлено потенційно привабливі для України елементи досвіду, які доцільно врахувати в процесі реформування інституційно-правового забезпечення IP-сфери.

Keywords: *supervision, control, IP sphere, copyright, related rights, inspection.*

Ключові слова: *нагляд, контроль, IP-сфера, авторське право, суміжні права, інспекція.*

Вступ. Схвалена урядом Концепція реформування державної системи правової охорони інтелектуальної власності (далі – IP) в Україні наразі передбачає серед основних завдань, покладених на національний IP-орган (далі – НОІВ), здійснення функцій, пов'язаних з контролем за дотриманням вимог законодавства у сфері авторського права і суміжних прав (далі – АСП) [1].

З 2022 р. Кабінет Міністрів України визначив, що функції НОІВ виконуватиме державна організація «Український національний офіс інтелектуальної власності та інновацій» (далі – УкрНОІВІ) [2].

В той же час, Законом України «Про авторське право і суміжні права», який набрав чинності з початку 2023 р. встановлено, що центральний орган виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у IP-сфері, здійснює свої повноваження у межах, визначених законом, і виконує, серед іншого, таку функцію як здійснення контролю за додержанням вимог цього закону [3, ст. 4].

Таким органом, згідно із положенням [4] на сьогодні є Міністерство економіки України (далі - Мінекономіки), яке відповідно до покладених на

нього завдань, у тому числі, здійснює державний нагляд (контроль) за дотриманням суб'єктами господарювання незалежно від форми власності вимог Законів України «Про авторське право і суміжні права» і «Про особливості державного регулювання діяльності суб'єктів господарювання, пов'язаної з виробництвом, експортом, імпортом дисків для лазерних систем зчитування».

Більше того, Мінекономіки здійснює контроль за дотриманням УкрНОІВІ законодавства у IP-сфері, використанням надходжень від справляння зборів за дії, пов'язані з охороною прав на IP-об'єкти. При цьому, у Статуті УкрНОІВІ ані серед делегованих владних повноважень ані серед інших функцій і повноважень у IP-сфері відсутня контрольно-наглядова складова. Єдине, що можна вважати суміжним з цим напрямом так це забезпечення контролю за правильністю та своєчасністю надходження до державного та місцевих бюджетів мита за видачу охоронних документів на об'єкти IP-права [5].

Тож, подібна неузгодженість національного IP-законодавства в частині регулювання контрольно-наглядових відносин робить достатньо актуальним напрям дослідження зарубіжного досвіду у цьому сегменті IP-сфери.

США

В США функції аналогічні державної IP-інспекції виконує Відділ комп'ютерної злочинності та інтелектуальної власності (*Computer Crime And Intellectual Property Section*, далі - CCIPS) [6].

CCIPS відповідає за реалізацію національних стратегій Департаменту у боротьбі зі злочинами проти комп'ютерної та інтелектуальної власності у всьому світі. CCIPS запобігає, виявляє, розслідує та переслідує комп'ютерну злочинність, співпрацюючи з іншими державними установами, приватним сектором, науковими установами та іноземними колегами. Адвокати відділу працюють над удосконаленням внутрішньої та міжнародної інфраструктури - юридичної, технологічної та оперативної з метою найбільш ефективного переслідування злочинців, що перебувають у мережі. Виконавчі обов'язки Секції щодо IP-злочинів, є також багатогранними. Домагаючись усіх цих цілей, адвокати CCIPS регулярно:

- проводять складні розслідування, вирішують унікальні юридичні та слідчі питання, викликані новими комп'ютерними та телекомунікаційними технологіями;
- здійснюють участь у судових справах;
- забезпечують підтримку судових процесів іншим прокурорам;
- навчають федеральних, штатних та місцевих працівників правоохоронних органів;
- коментують та пропонують зміни до законодавства;
- ініціюють та беруть участь у міжнародних зусиллях щодо боротьби зі злочинами, пов'язаними з комп'ютерною та інтелектуальною власністю [6].

Також подібні функції виконує Офіс координатора із захисту IP-прав (*The Office of the Intellectual Property Enforcement Coordinator*, далі - ІПЕС). Він

був створений у 2008 р. для консультування Президента та координації з департаментами та відомствами федерального уряду щодо розробки загальної політики та IP-стратегії США, сприяння інноваціям і творчості, а також забезпечення ефективного IP-захисту та правозастосування в країні та за кордоном. Входить до складу виконавчого апарату президента.

Співпрацюючи з багатьма керівниками департаментів і агенцій в адміністрації, ІПЕС, серед іншого, координує розробку Спільного стратегічного плану захисту IP-прав та звітує перед Президентом і Конгресом про національні та міжнародні програми захисту IP-прав [7].

Сербія

Сектор Ринкової інспекції (*Market inspectorate*) в рамках Міністерства сільського господарства, торгівлі, лісового та водного господарства здійснює інспекційний нагляд за виробництвом та передачею товарів, що порушують IP-права (торгова марка, дизайн, патент, дрібний патент, географічне зазначення, топографія мікросхем, АСП), а також нагляд за виробництвом та збутом товарів, захищених АСП [8].

Окрім загальних повноважень, які передбачені Законом про державне управління для всіх органів, що виконують завдання інспекційного нагляду, та окрім загальних повноважень ринкового інспектора, передбачених Законом про торгівлю та реалізованих у процедурі, розпочатій за посадою, Ринкова інспекція має:

- спеціальні повноваження задля ефективного захисту IP-прав, що здійснюються за посадою або на вимогу власника IP-права;

- права та обов'язки в рамках інспекційного нагляду за виконанням Закону про оптичні диски, реалізованого відповідно до цього Закону.

Реалізація спеціальних повноважень задля ефективного захисту IP-прав встановлена Законом про спеціальні органи влади задля ефективного захисту IP-прав (ОВ РС 46/06, 104/09) передбачив процедуру ех офіціо або на прохання власника IP-права.

На підставі Закону про оптичні диски (ОВ РС 52/11), Ринкова інспекція має право та обов'язок:

- оглянути ліцензовані приміщення та контрольні заходи, що там виконуються;

- перевірити видану ліцензію;

- оглянути оптичні диски, виробничі деталі (штамп), виробниче обладнання та сировину для виробництва оптичних дисків та провести їх інвентаризацію;

- перевірити папери, ділові книги, контракти та інші документи, а також доказ права на відтворення або запис матеріалів, захищених АСП, на оптичні диски або виробничі деталі (штамп);

- перевірити та встановити, чи пристосовані виробничі деталі (штамп) або прес-форми, включаючи резервні виробничі деталі та виробниче обладнання для розміщення виробничих кодів, що містяться в ліцензії;

- перевірити та встановити, чи оптичні диски та виробничі деталі (штамп) позначені відповідним

виробничим кодом;

- перевірити, чи зберігаються докази, як це передбачено законодавством;

- тимчасово утримувати до рішення суду оптичні диски, виробничі деталі (штамп), сировину чи обладнання для виробництва або копіювання оптичних дисків, якщо він висловлює сумнів у здійсненні порушеного законодавства, яке було знято в законі як порушення чи порушення іншого закону, який було зафіксовано як економічне правопорушення або кримінальний акт порушення ІР-прав, та інформувати про це власника ІР-прав або організації;

- взяти певну кількість зразків оптичних дисків або виробничих деталей (штампів), необхідних для подання доказів перед компетентним судом;

- прийняти рішення про знищення вилучених оптичних дисків або виробничих деталей (штамп), коли, незважаючи на заходи, спрямовані на виявлення власника, їх власник чи власник залишаються анонімними;

- відбирати зразки оптичних дисків для перевірки та надання даних міжнародним організаціям із захисту ІР-прав [9].

Філіппіни

Управління з питань захисту ІР-прав (*Intellectual Property Rights Enforcement Office*, далі – ІЕО) реалізує адміністративно-виконавчу функцію Офісу з ІР-питань (*Intellectual Property Office of the Philippines*, далі - ІРОPHL) відповідно до мандату відповідно до Розділу 7, (с) та (d) Закону Республіки № 8293 із змінами, також відомого як ІР-Кодекс Філіппін, який має: [10]

- виконувати функції правозастосування, підтримувані зацікавленими відомствами, серед інших такими як Філіппінська національна поліція, Національне бюро розслідувань, Митне бюро, Рада оптичних засобів масової інформації та органи місцевого самоврядування;

- проводити візити в розумні години до закладів та підприємств, які займаються діями, що порушують ІР-права, на основі звіту, інформації чи скарги, отриманої в офіс;

Дія адміністративного правозастосування ІРОPHL може бути ініційована звітом або шляхом подання перевіреної скарги.

ІЕО має виконувати такі функції:

- отримувати та складати скарги або повідомлення про порушення ІР-прав від власників прав або уповноважених представників, інших державних установ та громадськості загалом;

- оцінити скаргу або звіт та вжити відповідних заходів щодо забезпечення дотримання ІР-прав;

- координувати роботу з правовласниками, галузевими асоціаціями та/або відповідними державними органами під час виконання своїх функцій із забезпечення виконання;

- розробити політику та програми, що забезпечують дотримання ІР-прав, та підготувати щорічний звіт про досягнення, прогрес та проблеми впровадження ІР-прав в країні;

- вести всі записи про примусове виконання, такі як, але не обмежуючись ними, скарги, звіти,

протоколи засідань з примусового виконання, звіти про післяопераційні операції та інші подібні або пов'язані з ними документи;

- надавати допомогу у виконанні наказів, доручень та процесів, виданих Бюро з правових питань та Офісом Генерального директора.

До компетенції ІЕО входить здійснення таких дій:

- надання повідомлення/попередження респондентам щодо дотримання положень ІР-Кодексу;

- видача замовлення відвідувачів на тематичні приміщення;

- видання наказу про відповідність респонденту;

- негайне подання адміністративної скарги до ДТІ, відповідного органу місцевого самоврядування чи інших державних установ;

- направлення справи до правоохоронного органу для відкриття провадження;

- рекомендація заявки на ордер на обшук;

- відхилення скарги;

- передача справи до інших державних установ для пред'явлення звинувачень за порушення інших законів, норм або положень;

- інші дії, необхідні для забезпечення відповідності ІР-Кодексу.

Хорватія

Хорватія була однією з перших країн, яка вирішила об'єднати більшість функцій інспекції «під одним дахом» і створити Державну інспекцію (*State Inspectorate*) у 1997 р., компетенція якої була посилена спеціальним законом в 1999 р. (*State Inspectorate Law* - OG No. 116/08. і 123/08). Державна інспекція взяла на себе колишні обов'язки 12 різних інспекцій (охорона праці, нагляд за торгівлею та ринком, енергетика, гірничодобувна промисловість та обладнання, а також і інші галузі, зокрема й ІР-права), які були розділені між чотирма міністерствами. Хорватія скоротила кількість інспекційних органів приблизно з 25 до менш ніж 20 (для 12 інспекцій, перенесених до Центральної інспекції, було створено 4 інспекції; але згодом кілька було додано) та кількість інспекційних підрозділів (що представляють різні філії та департаменти) в Хорватії) зі 100 до 49.

Державна інспекція здійснювала захист ІР-прав за такими напрямками:

- тиражування і відтворення музичних і кінематографічних роботи, записані на носіях звуку та відеокасетах, комп'ютерних програмах та книгах;

- захист промислових зразків;

- захист торгових марок;

- використання знаків географічного походження продуктів;

- обіг продукції, виготовленої відповідно до винаходів.

Компетенції інспекторів згідно Закону про Державну інспекцію (ст.ст. 27-51):

- фотографувати та знімати людей на відео, оглядати, фотографувати та знімати на відеокасети будинки, ділові зони, інші приміщення та території;

- оглядати продукцію, обладнання, транспортні засоби;

- перевіряти ділові книги, реєстрові файли, документи, контракти тощо;
- запитувати та вивчати документи, що посвідчують особу, за якими можна встановити особу (осіб), яка є суб'єктом контролю;
- приймати заяви представників перевірених юридичних та фізичних осіб та свідків.

Компетенції інспекторів згідно Закону про Державну інспекцію (ст.ст. 31-36):

- відбирати зразки продукції;
- тимчасово вилучати документи та предмети, які можуть бути використані як докази у кримінальному провадженні чи кримінальній справі;
- тимчасово вилучити предмет, якщо закон або інший нормативний акт передбачає право вилучення предмета, з яким було скоєно правопорушення, економічне правопорушення або кримінальне правопорушення.

Державна інспекція була ліквідована 1 січня 2014 р., і у даний час інспекційна діяльність регулюється кількома законами, що регулюють окремі адміністративні сфери та проводять інспекційну діяльність у цій галузі. Національна програма реформ на 2018 р. передбачала заходи щодо об'єднання інспекційних служб та план відновлення Державної інспекції як інспекційного органу, який об'єднає відповідні інспекційні роботи в економіці. Це мало усунути надмірні розбіжності в компетенції різних інспекцій, що було визначено Європейською Комісією як один з обмежуючих факторів ефективного впровадження законодавства ЄС. Таким чином, новий Закон про Державну інспекцію був розроблений урядом і затверджений парламентом у грудні 2018 р. Він набрав чинності з 1 квітня 2019 р. і не передбачав інспекторську діяльність в ІР-галузі [11-12].

Чехія

Чеська інспекція торгової інспекції (*Czech Trade Inspection Authority*, далі – СТІА) - адміністративна державна установа, яка підпадає під юрисдикцію Міністерства промисловості та торгівлі Чеської Республіки. Генеральний директор СТІА призначається міністром промисловості та торгівлі. СТІА була створена відповідно до Закону № 64/1986 Coll., Закону Чеської інспекції торгівлі. СТІА є правонаступником колишньої Державної торгової інспекції. До її складу входять Центральна інспекція та Регіональні галузеві інспекції, штаб-квартира яких знаходиться у великих регіональних містах [13].

СТІА здійснює моніторинг та інспекцію підприємств та приватних осіб, які постачають товари на ринок Чехії або продають товари на них, надають послуги або подібну діяльність на внутрішньому ринку, надають споживчий кредит та експлуатують ринки, якщо це не є результатом спеціального законодавства, ця діяльність підпорядковується іншій адміністративній установі.

Довгостроковою частиною наглядової діяльності Чеської інспекції торгівлі є захист споживачів від пропозиції та продажу продукції, що порушує певні ІР-права. У цій галузі захищаються не тільки

законні інтереси споживачів, але й права економічних операторів, і, нарешті, репутація Чехії. Ця інспекційна діяльність позитивно впливає на економічних операторів, які володіють правами на певні торгові марки, конструкції, корисні моделі тощо. Ряд держав, що розвиваються в економічному плані, та міжнародні установи також контролюють цю інспекційну діяльність СТІА, і в цьому сенсі це було позитивно сприймається як необхідні, корисні та ефективні.

Так у 2019 р. було проведено 7001 перевірку в рамках інспекційної акції, яка виявила порушення загальнообов'язкового законодавства у 1257 випадках, з яких 444 інспекції виявили порушення заборони пропонувати, продавати та зберігати продукцію, що порушує певні ІР-права. Таким чином, рівень успішності інспекцій, у яких було виявлено товари, що порушують певні ІР-права, становив 26,10%.

Закон № 64/1986 Coll., визначає ініціативи, на підставі яких СТІА уповноважена проводити перевірки певних порушень ІР-прав, способи отримання документації для оцінки автентичності товарів та обов'язок повідомляти про результат перевірки особи, з ініціативи якої була проведена перевірка.

Інспектори СТІА уповноважені [13]:

- перевірити, чи не обманюють споживачів за власною ініціативою або за інстанцією іншого державного органу, а також на підставі ініціативи споживача або ініціативи іншої особи, яка довела юридичний інтерес у цьому питанні; інспекція може бути ініційована також власником патенту, власником авторського свідоцтва, власником торгової марки, власником авторського права чи іншого права, охопленого Законом про авторське право, або власником права на зареєстрований промисловий дизайн або корисну модель, або його представником;

- закликати власника ІР-права подати документи, необхідні для оцінки того, чи не обманюється споживач.

СТІА інформує особу, яка ініційовала перевірку щодо будь-якого обману споживача, а також щодо виявлених недоліків та їх причин.

Обов'язки осіб, що інспектуються:

- інспектовані особи зобов'язані дозволити інспекторам та експертам, запрошеним для участі в інспекції, виконувати свої завдання, пов'язані з інспекцією;

- особи, які перевіряються, зобов'язані протягом зазначеного строку усунути встановлені недоліки, причини таких недоліків та шкідливі наслідки або вжити негайно заходи, необхідні для їх усунення, та протягом визначеного періоду подати звіт про них та їх результати СТІА.

Монголія

ІР-Офіс Монголії (*Intellectual Property Office of Mongolia*, далі – ІПОМ) є державним органом при Міністерстві юстиції та внутрішніх справ (МОЈНА). Одним із обов'язків ІПОМ є видача патентів, корисних моделей та сертифікатів на товарний знак. Структура ІПОМ, Комітет з вирішення су-

перечок у ІР-справах і діє та вирішує суперечки заявників та третіх сторін щодо анулювання патентів та торгових марок. Сторона спору може оскаржити цю постанову в суді.

Патентний законопроект включає положення, що регулюють роль державних інспекторів, що працюють в ІРОМ. Ці державні інспектори повинні проводити ІР-інспекції та ІР-моніторинг відповідно до ІР-законів, Закону про державну інспекцію, Закону про порушення та інші відповідні закони та правила Монголії. Державні інспектори мають такі права та обов'язки [14]:

– під час перевірки припиняти будь-які дії, що порушують Закон про патенти та інші відповідні нормативні акти, вилучати документи та статті, що порушують норми, відповідно до чинного законодавства, вимагати від громадян, юридичних та службових осіб припинення порушень та виконання цього запиту;

– вирішити, чи забороняти продаж контрафактних товарів, знищувати їх чи використовувати, де це можливо, для інших цілей;

– виносити санкції відповідно до Закону про порушення.

Бангладеш

У Бангладеш діє кілька законів, спрямованих на ІР-захист, зокрема Закон про авторське право, Закон про патенти і промислові зразки та Закон про торговельні марки. Ці закони захищають різні види ІР-об'єктів, включаючи твори літератури і мистецтва, патенти і торгові марки. Закон про патенти і промислові зразки захищає винаходи і промислові зразки, тоді як Закон про авторське право захищає твори літератури, мистецтва і музики. Товарні знаки, знаки обслуговування та фірмові найменування охороняються Законом про товарні знаки. Уряд Бангладеш визнає важливість ІР-прав і створив кілька установ для просування та захисту цих прав. Департамент патентів, промислових зразків і торговельних марок (*Department of Patents, Designs, and Trademarks*, далі - DPDT) видає та реєструє патенти, промислові зразки і торговельні марки в Бангладеш. Бюро з авторських прав відповідає за реєстрацію та ІР-захист. Уряд також створив Трибунал з питань ІР-прав для розгляду справ, що стосуються ІР-прав. Уряд також вживає заходів для навчання громадян і власників бізнесу щодо ІР-прав. DPDT часто проводить семінари та тренінги для інформування громадськості про їхні ІР-права. Крім того, уряд ініціював загальнонаціональну освітню та адвокаційну кампанію на захист ІР-прав [15].

Висновки. У підсумку проведеного дослідження можна зробити наступні узагальнення:

1. Розглянуто особливості правового регулювання контрольно-наглядових ІР-відносин в таких зарубіжних країнах як США, Сербія, Хорватія, Філіппіни, Чехія, Монголія, Бангладеш, який засвідчив наявність не лише окремих уповноважених осіб, до компетенції яких належить здійснення функцій нагляду і контролю у ІР-сфері, а й структурного або відокремленого суб'єкта, більшість із завдань якого складають контрольно-наглядові функції за дотриманням державними органами,

органами місцевого самоврядування, їх посадовими особами, юридичними та фізичними особами актів ІР-законодавства.

2. Встановлено окремі специфічні групи ІР-відносин, які є предметом регулювання в законодавстві країн, що розглядалися, а саме: - запобігання, виявлення, розслідування та переслідування ІТ- та ІР-злочинності у співпраці з державними установами, приватним сектором, науковими установами та іноземними колегами; - забезпечення підтримки прокурорам у судових процесах; - ІР-навчання працівників правоохоронних органів; - коментарі та пропозиції до ІР-законодавства; - здійснення інспекційного нагляду за усією сукупністю об'єктів ІР-права (авторське право, суміжні права, наукове відкриття, винахід, раціоналізаторська пропозиція, корисна модель, промисловий зразок, компонування напівпровідникового виробу, сорт рослин, порода тварин, комерційне найменування, комерційна таємниця, торговельна марка, географічне зазначення); - права та обов'язки суб'єкта, що здійснює контроль та суб'єкта, що підлягає контролю тощо.

3. Виокремлено потенційно привабливі для України елементи досвіду, які доцільно врахувати в процесі реформування інституційно-правового забезпечення ІР-сфери, як то: - розробка та прийняття окремого законодавчого акту про ІР-інспекцію та ІР-моніторинг; - утворення Державної інспекції України з інтелектуальної власності (Держаної ІР-інспекції), як центрального органу виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра економіки і який реалізує державну політику із здійснення державного нагляду (контролю) у ІР-сфері.

Список літератури:

1. Про схвалення Концепції реформування державної системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні : розпорядження Кабінету Міністрів України від 1 червня 2016 р. № 402-р. Офіційний вісник України. 2016. № 44, ст. 1625.

2. Деякі питання Національного органу інтелектуальної власності : розпорядження Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2022 р. № 943-р. Офіційний вісник України. 2022. № 87, ст. 5400.

3. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 1 грудня 2022 р. № 2811-ІХ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#Text>

4. Питання Міністерства економіки : постанова Кабінету Міністрів України від 20 серпня 2014 р. № 459 (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 17 лютого 2021 р. № 124). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/459-2014-%D0%BF#Text>

5. Статут державної організації «Український національний офіс інтелектуальної власності та інновацій» (ідентифікаційний код 44673629) (нова редакція) : затверджено наказом Міністерства економіки України від 11 листопада 2022 р. URL: https://nipo.gov.ua/wp-content/uploads/2023/02/statut-ukrnoivi-16122022_1-

1-26.pdf

6. Computer Crime And Intellectual Property Section (CCIPS) URL: <https://www.justice.gov/criminal-ccips>

7. Office of the Intellectual Property Enforcement Coordinator. URL: <https://www.whitehouse.gov/ipeec/>

8. The Intellectual Property Office of the Republic of Serbia. Enforcement of Intellectual Property Rights. URL: <https://www.zis.gov.rs/en/enforcement-of-intellectual-property-rights/>

9. Standard Summary Project Fiche – IPA centralised programmes. URL: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2016-12/08_enforcement_of_intellectual_property_rights.pdf

10. Intellectual Property office of the Philippines. Intellectual Property Rights Enforcement Office. URL: <https://www.ipophil.gov.ph/intellectual-property-rights-enforcement-office-ieo/>

11. Republic of Croatia State Inspectorate. URL: https://unece.org/fileadmin/DAM/ceci/ppt_presentations/2011/IP_Belgrade/Tomicic2.pdf

12. OECD (2019), Regulatory Policy in Croatia: Implementation is Key, OECD Reviews of Regulatory Reform, OECD Publishing, Paris. URL: <https://doi.org/10.1787/b1c44413-en>.

13. Intellectual Property Rights Enforcement. URL: https://upv.gov.cz/files/uploads/PDF_Dokumenty/prosazovani-prav/vol1book2.pdf

14. Mongolia's experience with legislative assistance provided by wipo in the area of intellectual property enforcement. URL: https://www.wipo.int/edocs/mdocs/enforcement/en/wipo_ace_14/wipo_ace_14_14.pdf

15. Pranab Kumar Panday. Intellectual Property Rights: Challenges and opportunities (26 Apr 2023). URL: <https://bangladeshpost.net/posts/intellectual-property-rights-challenges-and-opportunities-110617>